

L e v e l e z é s.

London, 1876 május 4.

Tisztelt szerkesztő ur! April 28-án egy templommegnyitáson voltam jelen Nottinghamban, Londontól mintegy 120 angol mföldre. Engem ide az a vágy vezérelt, hogy tanuja legyek angol hitrokonink közt egy templom felszentelési ünnepélynek és hogy lássam a dissenterek ez egyik főhelyét. Engedje meg a tiszt. szerkesztő ur, hogy az ott látottaknak e levélben kifejezést adjak és hogy ez alkalomból kifolyólag néhány észrevételemet itt elmondjam.

A High Pavement Congregation, a mely a fent említett napon Nottinghamban egy gyönyörű goth stylben épült, mintegy 1200 fontba kerülő templomot nyitott meg, eredetét ama hivektől vette, a kik az 1662-ben az „Uniformity Act“¹⁾ következtében az angol püspöki egyházból kilépett papokat követvén, magvai lettek az ugynevezett dissenter és independens egyházaknak. Nottinghamban e hivek eleinte magánházba gyültek össze imádkozni, mignem 1691-ben egy kis kápolnát sikerült építeniök a „High Pavement“-en. E kápolna 1804-ben a gyülekezet igényeinek megfelelőleg megújítatván, szolgált egészen 1874-ig, a midőn a hivek gyors növekedése egy tágasabb egyház építését tette szükségessé. A mű megkezdve és két év alatt bevégezve lön. És a régi High Pavement Chapel helyén ma ott diszlik egy imposans templom „High Pavement Church“ nemes áldozat emlékoszlopa gyanánt. A főérdem e szép épület létrehozásában kétségtelenül a gyülekezet derék ifju lelkészét Mr. Armstrongot illeti, a ki jeles szónoklatával és józan szabad szelleme és elveivel a gyülekezethez számos új tagot hódított és a hitet nemes tettekben sikeresen miveltette. Azonban Mr. Claydennek is — jelenleg a clarence-roadi szabad ker. egyház lelkésze Londonban — nem kis része van a munkában. Mint nottinghami miniszter²⁾ ő készítette el útját a műnek, a melyre Armstrong ur tette fel a koronát.

A megnyitási — vagy a mint mi szoktuk nevezni — a felszentelési ünnepély d. u. 3 órakor kezdődött. Három lelkész szolgált ez alkalommal, u. m. Mr. Armstrong, a helybeli lelkész, Mr. Clayden, Londonból, Mr. Charles Beard Liverpoolból. Az első vé-

¹⁾ Az „Uniformity Act“, a mely egy néhány püspöknek befolyása következtében ment keresztül a Parlamentben, kötelezett minden papot a 39 articulus aláírására, és ugyanazon liturgia használására. Azok, a kik nem irtak alá, kénytelenítették az angol egyházból kilépni.

²⁾ Dissenter lelkészek magokat „ministerek“-nek és nem „clergyman“-nek (papok) hívják, mint a püspöki egyháziak.†

gezte a könyörgést, a második a bibliaolvasást. Ch. Beard beszélt, alapigéktől vevén Gen. 28, 10—18. Ch. Beard leghathatósabb szónokaink egyike itten. Névre mindjárt Dr. Martineau után áll. Beszédét a közönség, mely ezeren felül volt, feszült figyelemmel hallgatta végig. A beszéd tárgyát a vallásos érzelem megsemmisíthetlensége és annak a mi egyházunkban való teljes szabadsága képezte. A beszéd után gyűjtés rendeztetvén 140 fontot eredményezett¹⁾. Isteni tisztelet után, mely 3 órától 5 óráig tartott, jött a tea-meeting (thea-estély), a mely szintén kiválóan angol szokás. A tea-meetingek egyik gyakorlati oldala az, hogy az ember itt ismerőseivel találkozik, szót vált és új ismeretségeket köt. Thea után $\frac{1}{2}$ 8 óra-
kor egy nagy terembe jöttünk össze az esti meetingre. Reám nézve ez különös érdekléssel bírt, mert itt szerencsés voltam látni és hallani angol hitrokonink több nevezetességeit. Jelen volt itt: Dr. T. Martineau, a kinek neve O- és Új-Angliában nagy és tisztelt, mert nálanál a tiszta vallás és erkölcs ügyének fontosabb szolgálatakat a jelen nemzedék alatt nem sok ember tett. Benne mély vallásosság szabadelvűséggel és rendkívüli tudományossággal párosul. Jelen voltak továbbá: Mr. Ch. Beard, a kiről fennebb emlékeztem, Charles Wicksteed; P. W. Clayden papok, Mr. Moncure D. Conway, theista és több pap a vidékről. Ez összejeövetel célja volt: az alkalomból kifolyólag úgy nevezett „adresse“-ket tartani. Mr. W. Clark, elnök, megnyitván a gyűlést egy rövid de csinos beszéddel, Mr. Ch. Wicksteed lépett elő s beszélt a következő tárgyról: „A múlt öröksége és a jövő záloga“. Aztán Dr. James Martineau: „Vallás és szabad kultúra“. Mr. Ch. Beard: „A vallás kilátásai Angliában“. Mr. Conway: „A vallás kilátásai Amerikában“. Mr. Clayden: „Vallás a világi életben“. Mr. Armstrong: „Egyházunk célja“. Az egész egy szép énekkel és egy rövid imával záródott be.

A beszédekről hosszas lenne részletesebben szólanom. De magára a gyűlésre, mint olyanra, legyen szabad annál inkább felhivnom a figyelmet.

Egy tekintet a fenti beszédek sorozatára elégségesen fogja mutatni, hogy ily tárgyak taglalása, népszerű nyelven való fejtegetése a közönségben a vallás és egyház iránti érdeket nem kis mértékben emeli. S nevezetes, hogy itt egy templomfelszentelést, vagy évi nagy gyűlést, vagy bármely más ünnepélyes egyházi összejeövetelt mindig ily meetinggel kötnek össze. Ily természetű adressekre mindig szentelnek egy különös gyűlést. Ez a közönségért, a közönség számára! S mekkora a gyakorlati haszon ebből! Mekkora hatást gyakorol az a népre, a midőn ily tárgyakról hallja jeles vezérférfiait közhelyen szólani. S én, a ki már több alkalommal vol-

¹⁾ Gyűjtés, vagy a mint mi szoktuk nevezni, adakozás, Angliában némely templomban minden vasárnap, némelyben csak havonként rendeztetik. Rendesen szép összezegek gyűlnek be. Az angol vallásáért páratlan áldozatkészséget tanusít minden alkalommal.

tam jelen ilyszerü meetingeken és láttam az érdekeltséget, mely nyomukban kelt, s tapasztaltam mint tartották azok a figyelmet élénkségben hetekig, hónapokig: teljesen meg vagyok győződve, hogy ha mi zsinatainkat, egyházi gyűléseinket, a közgyűléseket sat. ily meetingekkel kötnők össze, azoknak jótétony hatását elvitathatlanul fognók érezni. Nézetem szerint ez egyik jó alkalom lenne egyházunkban a különböző elemek összehozására, és azoknak az egyház testében való összszhangzatosabb egyesítésére. A zsinattal összekötött ilyszerü meeting, például, találkozási pont lenne a város és a vidék, a központ és a környék, vagy világosabban szólva, kolozsvári embereink és a vidékiek közt. A körü gyűléssel összekötött pedig a közönség és a papság közt erősítne tetemesen a szellemi viszonyt. Zsinat alkalmával lehetne épen közvitákat rendezni, vallási, egyházi vagy épen világi korszerű kérdések felett. S így gyakorlatilag a vidék és a központ egymás és a kor eszméi körébe szorosabban belépének; egymástól kölcsönösen tanulnának, hozván az egyik talán több theoriát, a másik több praxist, nyervén mind a kettő kicserélés és a közegyesítés által. Mindenesetre a kérdéses meetingek üdvösen munkálnának egyházunk tagjainak egy élő organismusba való hozatalára, egy ugy nevezett közszellem megteremtésére, a melyet soha sem egy fő létesít, hanem érzelmi és értelmi tehetségeinknek ugyanazonokon a tárgyakon való együttes gyakorlása hoz létre. Talán igen is tova mentem, de nekem a tárgy mint a szellemi élet tevékenységére és egy együttes, összszhangzatos szellemi életre jótékonyan munkáló eszköz igen fontosnak látszott és látszik.*) Vajha érthetően fejeztem volna ki magamat!

Mielőtt leveletem bezarnám, nem hagyhatom említés nélkül, hogy a nottinghami High-Pavement Churchi ünnepélyhez hasonló ünnepélyek az utóbbi években többször fordultak elé a királyság különböző részeiben. Régi templomok megújítottak vagy helyökbé egészen újak emeltettek és főleg a „Britt. és foreign unit. Association“ tényleges befolyása következtében egészen új helyeken nyitottak meg az imádságnak. Egészben az unitarismus és szabad kereszténység ez országban örvendetesen törí útját előre, s szolgáljon bátorításául hazánkban mindazoknak, a kik egy észszerü valóságért hittel és reménnyel küzdenek.

Péterfi Dénes.

*) Többször jutott ez már nekünk is eszünkbe s hogy hallgattunk vele, ezépp úgy sajnáljuk, mint az okot, mely hallgatásra birt. Azonban ha az eszme viszhangra talál: készséggel járulunk annak tisztázásához és formulázásához.

Szerk.